

FRANS VERHAGEN

DE AMERIKAANSE BURGEROORLOG

De Verenigde Staten op de rand
van de afgrond 1861 • 1865

Inhoud

Kaart	6
Voorwoord	9

Deel 1 Het voorspel

1 Een groeiend land	15
2 De omslag van 1830	40
3 De oorlog met Mexico	50
4 De vlam in de pan: Kansas-Nebraska	65
5 Lincoln op weg naar het presidentschap	79

Deel 2 De oorlog

6 Eerste oorlogsjaar	95
7 Naar de Emancipatieverklaring	135
8 De sleutels tot de overwinning: Vicksburg en Gettysburg	159
9 Het jaar van de waarheid: 1864	177
10 Het einde van de oorlog	189

Deel 3 Reconstructie

11 President Johnson	201
----------------------	-----

Nawoord De Tweede Amerikaanse Revolutie	217
Geraadpleegde literatuur	219

DEEL 1

Het voorspel

HOOFDSTUK 1

Een groeiend land

In de geschiedenis van de Verenigde Staten tussen 1776 en 1861 ligt alles besloten dat de Burgeroorlog onvermijdelijk maakte. Of wellicht onontkoombaar, als een lotsbestemming. Misschien was het een noodzakelijke *rite of passage*, waar het land doorheen moest om tot volle wasdom te komen. De eerste schoten in april 1861 vormden de apotheose van de Amerikaanse ontwikkeling tot dan toe, een verhaal van explosieve groei, van onstuitbare energie en, ten slotte, van pijnlijke groei-krampen.

De dertien kolonies die in 1776 de onafhankelijkheid uitriepen en in 1787 een bijzondere grondwet schreven, waren bij het aanbreken van de negentiende eeuw al uitgedijd. Er waren staten bij gekomen, de frontier was opgeschoven. Pioniers dreven de oorspronkelijke bewoners verder en verder het binnenland in. Van oudsher had Amerika de belofte en de ambitie uitgestraald om verder over het continent te reiken en het voegde de daad bij het woord met energie, met enthousiasme en met grimmig geweld. Nieuwe gebieden, *territories* in het Engels, kwamen erbij, ontwikkelden zich en vroegen toelating als staat tot de Unie. Drie gebieden deden dat nog voor 1800: Vermont in het noordoosten, Kentucky en Tennessee in het westen. Al waren de Amerikanen in de achttiende eeuw nog onzeker over wat er achter de Appalachen was te vinden, laat staan aan de andere kant van de Mississippi, steeds waren ze bezig met het uitbreiden van hun imperium.

Al in 1787 had het Congres wetgeving opgesteld met het oog op deze toekomst. In de Northwest Ordinance, verreweg de belangrijkste wet-

geving van die jaren, hadden de Verenigde Staten vastgelegd dat nieuwe gebieden op gelijke voet zouden worden opgenomen als staat. Alle rechten en plichten van Amerikaanse burgers in de oude staten zouden ook in de nieuwe staten gelden. Ook spraken de Amerikanen in de Ordinance af dat in de *territories* slavernij niet zou zijn toegestaan. We hebben het op dat moment over de gebieden ten noorden van de Ohio River.

Dankzij de Louisiana Purchase, een enorm gebied dat Amerika in 1803 voor een grijpstuiver kocht van Frankrijk, verdubbelde de omvang van de Verenigde Staten. Het omvatte nu het hele stroomgebied van de Mississippi, van de Appalachen in het Oosten tot aan de bergruggen in het verre Westen. Hoe ver Amerika reikte en hoe het eruitzag was nog onduidelijk. De man die deze aankoop had gedaan, Thomas Jefferson, van 1801 tot 1809 de derde president, had altijd al een visie die reikte van kust tot kust. Hij wist niet precies wat er te vinden was tussen de Mississippi en de verre Westkust, en evenmin waar de grens lag van de Louisiana Purchase, maar Jefferson was vastbesloten om dat uit te vinden. Hij stuurde in 1804 de Lewis and Clark Expedition op pad om dit enorme gebied in kaart te brengen en meteen ook maar te kijken of er een acceptabele handelsverbinding was naar de Westkust. Na terugkeer in 1806 meldden de ontdekkingsreizigers dat die er niet was, en dat de Rocky Mountains breed en hoog waren, niet gemakkelijk over te steken. Pas na de Burgeroorlog zou de transcontinentale spoorweg het land aan elkaar knopen. Voorlopig was het lastig om het Louisiana Territory, zoals het nieuwe gebied werd genoemd, administratief onder te brengen in de Verenigde Staten. De organisatie ervan bleef nog even liggen.

Het land volgde Jefferson, de expansiedrang was even onstuitbaar als de landhonger. Historisch gezien is het niet juist om dit idee al vanaf het begin *Manifest Destiny* te noemen, omdat die term pas rond 1840 courant werd. Wanneer dan ook deze gedachte geformuleerd werd, het was een breed gedeeld Amerikaans gevoel, een geloof zelfs, dat het Amerika's goddelijke missie was zich uit te strekken over het hele continent. Het was niet alleen vanzelfsprekend (*manifest*) maar ook Amerika's lotsbestemming (*destiny*). Achteraf weten we dat Amerika daarmee ook een andere lotsvraag opwierp: zou dit gigantische land met zijn enorme verscheidenheid één natie worden, of vele naties?

Vanaf eind achttiende eeuw stroomden pioniers westwaarts, op zoek naar nieuwe grond, nieuwe kansen, rusteloos hun leven opschuddend. We zagen dat de Northwest Ordinance daar al rekening mee had gehouden voor het gebied dat we nu het Midden-Westen noemen. Mensen die op de relatief kleine boerenbedrijven in New England te weinig van hun gading vonden, gingen in steeds groteren getale die kant op. Ook in het zuidelijk deel van het land trokken grote aantallen mensen westwaarts. Toen eind achttiende eeuw de Cumberland Gap, de zuidelijke doorgang in de Appalachen, begaanbaar werd voor getrokken wagens, werd het nabije Zuiden gemakkelijk bereikbaar. Tennessee reikte al tot aan de Mississippi, Memphis werd gesticht in 1819. Het land groeide schokschouderend, niet te stoppen.

Voor ons verhaal is belangrijk hoe aantrekkelijk Texas was, ver weg aan de overkant van de Mississippi. Het was een buitengewoon uitnodigend gebied, er gingen meer pioniers heen dan waar ook. Met de bravoure die de latere staat altijd zou kenmerken, had Texas zich in 1836 onafhankelijk verklaard van Mexico en dat ook afgedwongen. De nieuwe republiek, geïsoleerd in het midden van het continent, liet al snel weten graag te worden opgenomen in de Verenigde Staten. Dat gebeurde in 1845.

De annexatie van Texas was deel van Amerika's groeispurt. In 1850, zestig jaar na de inauguratie van de eerste president George Washington, was Amerika gegroeid van 4 miljoen tot 23 miljoen inwoners. Het landoppervlak was toegenomen van 2,3 miljoen tot bijna 7,8 miljoen vierkante kilometer. Die dertien staten aan de Atlantische kust die in 1776 de Verenigde Staten begonnen, waren inmiddels doorgemarcheerd tot aan de Stille Oceaan, de Pacific. Het land bevatte inmiddels 30 staten, en er was nog steeds sprake van grote ongeorganiseerde gebieden. De continentale Verenigde Staten hadden al de vorm die zoals we die nog steeds kennen, maar af was het land nog lang niet.

Al waren de Verenigde Staten sinds 1787 een federale staat, een Unie van steeds meer individuele staten, in de eerste helft van de negentiende eeuw dachten en spraken Amerikanen primair in termen van hun eigen staat. Dat was hun territorium, de eenheid waaraan ze loyaal waren. Daar lag hun geschiedenis, dat gold zelfs in de nieuw toegevoegde staten. Het concept van een natie, van een Verenigde Staten, leefde niet echt.

Historici, en in hun voetspoor eigenlijk alle Amerikanen, spreken tot aan het einde van de Burgeroorlog dan ook van Verenigde Staten in meervoud, pas daarna van Verenigde Staten als natie, in enkelvoud. Ook conceptueel was Amerika nog een land in aanbouw, een 'experiment'. Zoals Lincoln zou zeggen in zijn *Gettysburg Address*, zijn herformulering van waar Amerika voor stond: 'een nieuwe natie, voorgesteld in vrijheid, en toegewijd aan de propositie dat alle mensen gelijk geschapen zijn.' Kenmerkend voor een experiment is dat het kan mislukken, dat die natie uiteen kan vallen. Dat was precies wat de Verenigde Staten zouden ervaren toen een deel van de Amerikanen het land zoals het zich had ontwikkeld niet vond voldoen aan hun wensen en verwachtingen.

Ziehier een korte synopsis van de aanloop naar de Burgeroorlog. Een oppervlakkige geschiedenis, maar wel een die de essentie samenvat. Hij is veel te kort: er komen geen woorden in voor als slavernij, staatsrechten, Noord en Zuid, landbouw, industriële revolutie en grote steden. Die aspecten zullen we nader moeten uitwerken, dit korte verhaal laat de vraag open waarom het land dan bijna uiteenviel. Waarom het zichzelf in alle bochten wrong, waarom het een oorlog met zichzelf voerde die honderdduizenden levens kostte en ook na afloop ervan nog decennia de geschiedenis bleef sturen. Het lange verhaal van de Burgeroorlog.

Diversiteit

In een land met de omvang van de Verenigde Staten bestaan onvermijdelijk verschillen tussen de regio's. Er is een enorme diversiteit in klimaat, geologie, economie en sociale structuur, die kan leiden tot verdeeldheid, tot belangentegenstellingen, tot gevoelens van buitensluiten van sommige regio's. Vooralsnog was het de kracht van de Verenigde Staten dat het ondanks die diversiteit één geheel leek te vormen. Zoals de grondwet van 1787 het formuleert: 'Wij, de bewoners van de Verenigde Staten, met het oogmerk om een meer perfecte Unie te vormen, om Gerechtigheid te bieden, binnenlandse Rust te verzekeren, middelen te verschaffen voor de gezamenlijke verdediging, het bevorderen van algemeen Welzijn, en de zegeningen van Vrijheid voor onszelf en onze nakomelingen veilig te stellen, zetten deze Grondwet op voor de Verenigde Staten van Amerika.'

Oftewel, Amerikanen wilden oprecht een grotere en betere eenheid vormen. Verheven intenties, maar daarmee waren die grote verschillen nog niet verdwenen. Ze bleven aanwezig, soms tussen Oost en West, soms tussen Zuid en Noord, altijd tussen stad en platteland. Ze brachten verdeeldheid, maar de eenheid verschaffende krachten, niet in de laatste plaats de grondwet, voorkwamen dat het land uit elkaar viel. Toen fricties ontstonden binnen de federatie, duurde het niet lang voor er een roep om afscheiding was te horen. Eind achttiende eeuw moest Thomas Jefferson zelf er aan te pas komen om de splijtende krachten in Virginia in toom te houden. In New England klonken tot het einde van de oorlog met Engeland in 1815 regelmatig stemmen om zich af te scheiden van de zuidelijke staten.

Alles wat de Verenigde Staten zo interessant en spannend maakte, en nog steeds maakt, was rond 1800 al aanwezig, alle verscheidenheid, maar ook alle verdeeldheid. In de loop van de vroege negentiende eeuw vond er een zekere consolidatie plaats, of misschien een simplificering, waarbij die verscheidenheid werd gereduceerd tot twee nogal verschillende samenlevingen: Noord en Zuid. Het grootste verschil was de aanwezigheid van slavernij in het Zuiden, een systeem waarin zwarte mensen werden behandeld als eigendom.

Maar het ging verder dan dat. Zoals we zullen zien ging de verdediging en de rechtvaardiging van slavernij, en de manier van leven die daarmee samenging, de wereld van plantages, rijke landheren en relatief arme witte zelfstandige boeren, over meer dan enkel de vraag naar eigendom. Slavernij bracht een heel andere culturele omgeving met zich mee, en uiteindelijk werd het ook een pijnlijk moreel probleem. Om dat te traceren moeten we die omgeving met zijn speciale eigenschappen in kaart brengen en bekijken hoe het land dat op weg zou gaan naar een Burgeroorlog er in de eerste decennia van de negentiende eeuw bij lag. Te beginnen met dat ene grote verschildmakende fenomeen: slavernij.

Slavernij als instituut

Voor de Amerikaanse Revolutie was slavernij aanwezig in alle kolonies, en ook in Spaans Florida en in Frans Louisiana, gebieden die later deel werden van de Verenigde Staten. Wat slavernij op het westelijk half-rond kenmerkte, was dat het zich vooral ontwikkelde in een systeem

van plantages. Relatief grote groepen slaven produceerden, onder toezicht en controle van een enkele eigenaar, goederen voor de wereldmarkt: suiker, tabak, rijst en katoen. Dit gebeurde niet alleen in het gebied dat de Verenigde Staten zou worden, maar ook in de Cariben en Zuid-Amerika.

Slavernij bleek noodzakelijk voor de ontginning en de exploitatie van de Nieuwe Wereld. Het was simpelweg een onmisbare bron van goedkope arbeidskrachten. Tussen 1619, de aankomst van de eerste Afrikanen in Noord-Amerika, en 1808, toen een verbod op slavenhandel inging, werden tussen de 400.000 en 500.000 Afrikanen overgebracht naar wat de Verenigde Staten zouden worden. De Atlantische slavenhandel was deel van een patroon van wereldhandel, de *triangular trade* (driehoekshandel) waarmee van de zestiende tot in de negentiende eeuw handelswaar vanuit Europa in Afrika werd geruild voor slaven. Deze werden naar Noord- en Zuid-Amerika gebracht. Wat ze er produceerden, vooral landbouwproducten, ging weer naar Europa. De stijgende vraag naar deze producten had deze handelsdriehoek in stand gehouden en had mede geleid tot sterke groei van de slavenhandel.

De positie van Afrikaanse slaafgemaakten in Amerika was niet direct in beton gegoten. Historisch onderzoek laat zien dat de eerste zwarte Afrikanen weliswaar onder dwang kwamen, maar werden verkocht als *indentured servants*, contractarbeiders. Net als witte immigranten die hun overtocht moesten afbetalen kregen ze hun vrijheid na een vaste arbeidstermijn terug. Dat gold in elk geval voor de twintig zwarte Afrikanen die in 1619 werden verkocht aan Engelse kolonisten in Jamestown, Virginia: rond 1630 waren ze vrij. Plantagehouders realiseerden zich echter al snel dat het winstgevender was deze mensen direct te kopen en als slaaf te houden, zonder contract. In de jaren 1660 wordt in de wetgeving van Virginia en Maryland voor het eerst verwezen naar slavernij. Daarna ging het snel: rond het midden van de achttiende eeuw woonden in Virginia net zoveel slaven als witten. De belangrijkste staat van Amerika, schrijft de historicus Eric Foner, was veranderd van 'een samenleving met slaven' in een 'slavensamenleving'. Slavernij was de basis van de economie geworden.

Hoewel in de kolonies ten noorden van Maryland en Delaware relatief weinig slaafgemaakten waren te vinden, was slavernij in de achttiende

eeuw een wijdverbreid maatschappelijk fenomeen. Slavenschepen legden regelmatig aan in de Amerikaanse havens, vooral in Newport, Rhode Island, een van de ijkpunten in de driehoekshandel. Rhode Island was ook een van de weinige plekken in het Noorden waar een plantagesysteem was te vinden met zwarte slaven. In de noordelijke staten waren slaafgemaakten vooral te vinden in witte huishoudens, bij de hogere-inkomensgroepen.

Ten tijde van de onafhankelijkheid in 1776 kenden alle dertien kolonies slavernij. Vrijwel de hele zuidelijke elite, die bij de onafhankelijkheid zo'n belangrijke rol speelde, bezat slaven. Dat gold ook voor George Washington en Thomas Jefferson, de man van het 'alle mensen zijn gelijk geschapen' in de Onafhankelijkheidsverklaring. Die woorden waren niet zonder betekenis: het verlichte denken dat de Amerikaanse Revolutie mede inspireerde, leidde ook tot een nieuwe kijk op slavernij. In de jaren 1780 en 1790 waren er nogal wat zuidelijke slavenhouders die gemotiveerd door de revolutionaire idealen hun slaven vrijlieten. Het testament van George Washington gaf opdracht zijn 300 slaven vrij te laten na de dood van zijn echtgenote Martha. Washington was overigens wel de enige Founding Father die de daad bij het woord voegde. Jeffersons testament gaf slechts vijf slaven de vrijheid, allemaal familie van Sally Hemings, de slaafgemaakte vrouw met wie hij verscheidene kinderen had. Dat Sally een dochter was van zijn schoonvader bij een van diens slaafgemaakte vrouwen, vertelt alles wat we moeten weten over de houding van witte mannen in de wereld van de plantages.

Niet veel mensen hadden voorzien hoelang het instituut in Amerika zou blijven bestaan. Sterker, alles leek erop te wijzen dat slavernij geleidelijk aan zou verdwijnen. Door een combinatie van morele afkeer en onrendabele bedrijfsvoering was het aantal staten met slavernij tegen het einde van de achttiende eeuw al sterk teruggelopen. Ten tijde van het opstellen van de Amerikaanse grondwet in 1787 hadden Massachusetts, Pennsylvania, Connecticut en Rhode Island al officieel de invrijheidstelling van zwarten aangekondigd. In New Hampshire was slavernij zo goed als verdwenen.

Op de conventie waar de grondwet werd geschreven stonden de afgevaardigden van de commerciële belangen van het Noorden tegenover die van de plantagebelangen van het Zuiden. Er werd stevig gedebatteerd over onderwerpen als slavernij, hoe slaven mee te tellen in de

vertegenwoordiging in het Huis van Afgevaardigden, en over de regulering van de slavenhandel. Toen al riep een geïrriteerde afgevaardigde van South Carolina dat de belangen van Noord en Zuid zo ver van elkaar af lagen als die van Rusland en Turkije. Uiteindelijk bleken het op de conventie relatief kleine twistpunten. Niet veel mensen vroegen zich bezorgd af of de Unie die ze daar in elkaar zetten kon voortbestaan ‘permanent half slaaf en half vrij’, zoals Lincoln ruim zestig jaar later zou doen. Compromissen werden gesloten, de grondwet kwam er.

In de grondwet wordt drie keer verwezen naar slavernij, al is het woord zelf nergens te vinden. Het leek James Madison, de geestelijke vader van de constitutie en zelf ook eigenaar van meer dan honderd slaven, een slecht idee om te erkennen dat er zoiets kon bestaan als eigendom van mensen. In de brede zin van eigendomsrechten was slavernij echter wel degelijk gedekt. Verder regelden de opstellers dat de federale overheid op staatsniveau geen actie kon ondernemen tegen slavernij. Ten slotte maakte men de afspraak slaven zonder rechten als drie vijfde burger mee te tellen bij het vaststellen van het aantal afgevaardigden in het Congres, en daardoor ook in het kiescollege voor de president. Het zou een concessie zijn met grote gevolgen.

Grotere tegenstellingen

De tegenstellingen tussen Noord en Zuid zouden al snel in woeliger vaarwater komen. Vier van de eerste zes presidenten kwamen uit het Zuiden, uit Virginia om precies te zijn, juist door de drievijfderegeling. Deze zuidelijke presidenten kwamen voor het merendeel uit de stal van Thomas Jefferson, wiens Democratisch-Republikeinse Partij betoogde dat echte democratie alleen tot zijn recht kon komen in kleine agrarische gemeenschappen. Zij hielden de federale overheid het liefst op verre afstand. Tegenover hen stond New Yorker Alexander Hamilton, die als minister van Financiën van George Washington en leider van de Federalisten de grondslag legde voor een sterke federale staat. Hamilton vond steun bij de handelaars, fabrikanten, obligatiehouders en speculanten. Het stedelijke Noorden drukte zo zijn stempel met wetgeving die zijn belangen behartigde: flinke importheffingen die Amerikaanse producten beschermde, navigatiewetgeving om handelaren en scheepsbouwers te helpen, subsidies voor vissers in New England en grote investeringen in kanalen, wegen en andere infrastructuur.

HOE DE AMERIKAANSE BURGEROORLOG DE VERENIGDE STATEN DREIGDE TE VERSCHEUREN

DE VERENIGDE STATEN bestaat 250 jaar als eenheidsstaat. Het lijkt vanzelfsprekend, maar het land had even goed uiteen kunnen vallen als de bloedige Burgeroorlog van 1861 tot 1865 anders was afgelopen.

De oorlog had een lange aanloop van conflicten en compromissen, maar er zat ook een zekere onontkoombaarheid in: om volwassen te worden als federale natie moest het land zijn interne tegenstellingen beslechten. De Burgeroorlog was een hergeboorte die leidde tot het Amerika zoals we dat kennen.

Amerikakenner Frans Verhagen plaatst deze destructieve oorlog in de context van de Amerikaanse geschiedenis. Het ging niet enkel om slavernij, zoals vandaag de dag vaak wordt gedacht. Noord en Zuid vochten over de verhouding tussen individuele staten en de federale overheid. Ook botsten ze over de economische ontwikkeling: een snel industrialiserend Noorden tegen een door katoenproductie gedomineerd Zuiden.

De vastbeslotenheid van het Noorden – geleid door Amerika's beste president, Abraham Lincoln – om de Unie bijeen te houden, besliste de oorlog. Is het huidige Amerika beter in staat om te gaan met felle interne tegenstellingen? Kan de Unie behouden blijven?

FRANS VERHAGEN studeerde rechten en sociologie in Nederland en internationale betrekkingen in New York. Hij werkte in de Verenigde Staten als correspondent. Als journalist en Amerikakenner publiceert Verhagen al 45 jaar over de Amerikaanse geschiedenis en politiek. Hij was lange tijd uitgever van het tijdschrift *Amerika* en schreef meer dan twintig boeken, waaronder *Founding Fathers*, *De Kennedy's* en *De Roosevelt's*.

Uitgeverij Omniboek

www.omniboek.nl

ISBN 9789401921510 NUR 680

9 789401 921510